

การศึกษาแหล่งโบราณคดีบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะในจังหวัดตรัง*

The Study of Archaeological Sites in the Coastal Area and Islands of Trang Province

ธวัชรรัตน์ ชัยนราพิพัฒน์ (Tawanrat Chainarapipat)**

บทคัดย่อ

งานโบราณคดีในจังหวัดตรังที่ผ่านมา ส่วนใหญ่นับศึกษาแหล่งโบราณคดีที่ตั้งอยู่ในแผ่นดินของจังหวัดตรังเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามจากข้อมูลการสำรวจของกรมศิลปากร ก่อนปี พ.ศ. 2556 ได้พบแหล่งโบราณคดีแหล่งใหม่ที่ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลของจังหวัดตรังหลายแห่ง แต่ยังขาดการศึกษาในเชิงลึกเพื่อกำหนดอายุและการตีความในบริบทต่างๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ดังกล่าวเพื่อศึกษาลักษณะการใช้พื้นที่แหล่งโบราณคดีในพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะในพื้นที่จังหวัดตรังและกำหนดอายุ รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งโบราณคดีชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะกับชุมชนโบราณที่ตั้งอยู่ในแผ่นดินของจังหวัดตรัง

จากผลการดำเนินงานในระหว่างปี พ.ศ. 2556 – 2557 ได้สำรวจพบแหล่งโบราณคดีบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะจังหวัดตรังแห่งใหม่ จำนวน 5 แหล่ง ได้แก่ แหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง แหล่งโบราณคดีเกาะเมง (เขาโต๊ะหยาย) แหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรง แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 1 (บ้านพร้าว) และแหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 2 (บ้านบาตูปูเต๊ะ) จากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดี โดยการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อกำหนดอายุสมัย ประกอบกับตำแหน่งที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สันนิษฐานได้ว่า มีการใช้งานในพื้นที่เป็น 2 ช่วงอายุใหญ่ๆ คือ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว) อาจถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างเดินทางหรือเพื่อหลบหลุมมรสุมของคนเดินเรือ จำนวน 1 แหล่ง คือ แหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง และสมัยประวัติศาสตร์ (พุทธศตวรรษที่ 16 – 25) ช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 – 21 อาจถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างเดินทางหรือเพื่อหลบหลุมมรสุมของคนเดินเรือ และบางแหล่งถูกใช้ที่ฝังศพ จำนวน 3 แหล่ง ได้แก่ แหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง แหล่งโบราณคดีเกาะเมง (เขาโต๊ะหยาย) และแหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 2 (บ้านบาตูปูเต๊ะ) และช่วงพุทธศตวรรษที่ 23 – 25 อาจถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างเดินทางหรือเพื่อหลบหลุมมรสุมของคนเดินเรือ หรือเป็นท่าเรือค้าขายสินค้า จำนวน 2 แหล่ง ได้แก่ แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 1 (บ้านพร้าว) และแหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรง

* บทความนี้ปรับปรุงจากวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาแหล่งโบราณคดีบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะในจังหวัดตรัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัย ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2557

** นักศึกษาระดับปริญญาโทสาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร E-mail: une_tawan@hotmail.com โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สฤณีพงศ์ ขุนทรง เป็นที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (Major: Historical archaeology, Department of Archaeology Graduate School, Silpakorn University. E-mail : une_tawan@hotmail.com. Thesis advisor: ASST.PROF.SARITPONG KHUNSON, Ph.D.)

Abstract

Former archaeological projects that were held in Trang province, basically focus on the inland area. According to the Fine Arts Department recently survey work project which were done before 2013, had shown the discovery of few more sites along the Andaman coastline and islands in Trang. However, these ancient settlement had only preliminary report, neither dating nor interpretation were recorded, therefore, this research will focus on dating and interpreting context of these archaeological sites in the coastal areas and islands.

In 2013 – 2014, more survey work had been done revealed five archaeological sites; Ao Boonkong (Bay of Boonkong), Koh Meng (Khao Toh Hai), Koh Hlaotrong, Koh Libong 1 (Ban Prao) and Koh Libong 2 (Ban Batuputeh). According to archaeological evidence and sites' location, these sites can be divided into two phrases: Pre-historic period 2,000 B.C.E. - 1 A.D. that site is Ao Boonkong (Bay of Boonkong), it's a temporary habitation and Historic period about 11th – 20th centuries A.D. From 11th – 16th centuries A.D., three archaeological sites, Ao Boonkong (Bay of Boonkong), Koh Meng (Khao Toh Hai) and Koh Libong 2 (Ban Batuputeh) are temporary habitation and burial. And from 17th – 20th centuries A.D., two archaeological sites, Koh Hlaotrong, Koh Libong 1 (Ban Prao) are) are temporary habitation and port.

บทนำ

การศึกษาโบราณคดีในจังหวัดตรังที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งเน้นอยู่บริเวณดินแดนภายใน ซึ่งมีการค้นพบแหล่งโบราณคดีสำคัญหลายแห่งที่แสดงว่ามีการอยู่อาศัยและการใช้พื้นที่ของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายลงมาถึงสมัยประวัติศาสตร์ในช่วงระยะเวลาต่างๆ ส่วนพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะของจังหวัดตรังนั้นยังมีการศึกษาน้อยมาก ดังนั้นการศึกษานี้จึงเน้นไปที่พื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะของจังหวัดตรัง ซึ่งได้พบแหล่งโบราณคดีรวม 5 แห่ง ในแต่ละแห่งมีหลักฐานข้อมูลใหม่ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับหลักฐานข้อมูลเดิมที่มีการค้นพบมาก่อน ทำให้ความรู้ทางโบราณคดีของจังหวัดตรังก้าวหน้ามากขึ้น

วิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการโดยใช้วิธีทางโบราณคดี ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลหลักฐานเอกสาร
 - 1.1 เอกสารทางประวัติศาสตร์ เช่น พงศาวดาร จดหมายเหตุ
 - 1.2 เอกสารทางโบราณคดี เช่น รายงานการสำรวจและขุดค้นแหล่งโบราณคดีในจังหวัดตรัง
2. ดำเนินงานทางโบราณคดี
 - 2.1 เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์จากบุคคลในท้องถิ่น
 - 2.2 เก็บข้อมูลหลักฐานทางโบราณคดีด้วยวิธีการสำรวจทางโบราณคดี

3. จัดจำแนก วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักฐานเอกสาร ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้จากการสำรวจแหล่งโบราณคดี ด้วยวิธีการศึกษาเปรียบเทียบ(Relative Chronology)
4. สรุปผลการศึกษาวิจัยพร้อมข้อเสนอแนะหรือข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า
5. นำเสนอผลงาน

ผลการวิจัย

การสำรวจศึกษาทางโบราณคดีในแหล่งโบราณคดีบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะในจังหวัดตรังของผู้วิจัย ระหว่างปี พ.ศ. 2556 – 2557 ได้ค้นพบแหล่งโบราณคดีแห่งใหม่ จำนวน 5 แห่ง ดังนี้

แผนที่ 1 แสดงแหล่งโบราณคดีที่พบจากการสำรวจบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ ปี พ.ศ. 2556 – 2557

ดัดแปลงจาก : โปรแกรม Google earth

1. แหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ตัวแหล่งโบราณคดีตั้งอยู่ในอ่าวระหว่างเขาเมงและหาดราชมงคล มีลักษณะเป็นโพรงถ้ำสองคูหาและอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล พื้นที่ภายในถ้ำซึ่งเป็นบริเวณที่พบหลักฐานทางโบราณคดีกระจุกกระจายอยู่แน่น มีร่องรอยของการลักลอบขุดทำลายแล้ว นอกจากนี้ถ้ำจากโพรงถ้ำห้ำออกไปทางตะวันตกราว 5 เมตร ได้พบเพิงผาที่มีภาพเขียนสีด้วย

แผนที่ 2 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงสภาพที่ตั้งแหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง

ดัดแปลงจาก : โปรแกรม Google earth

* กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต, รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง, โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี ปีงบประมาณ 2556, 1 – 2. (อื้อสำเนา)

หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบสามารถจำแนกประเภทได้ ดังนี้

1. ภาพเขียนสีบนเพิงผา เป็นกลุ่มภาพลายเส้นสีแดงคล้ายภาพปลาและสัตว์ทะเล 2 กลุ่ม มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาพเขียนสีที่พบที่แหล่งโบราณคดีเขาแบนะ ในเขตอุทยานแห่งชาติเจ้าไหม ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง แหล่งโบราณคดีเขาเจ้าไหม ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง[†] และแหล่งโบราณคดีเขาน้ำพราย ตำบลปากแจ่ม อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง ซึ่งแหล่งโบราณคดีเขาน้ำพรายพบโบราณวัตถุประเภทอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น ขวานหินขัดมีป่า และชิ้นส่วนหม้อสามขา[‡] กำหนดอายุประมาณ 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว

ภาพที่ 1 ภาพเขียนสีรูปสัตว์ที่พบบริเวณแหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง

2. ชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ ซึ่งยังไม่อาจระบุจำนวนโครงกระดูกที่พบได้แน่นอน ทั้งหมดพบในสภาพแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยจำนวนมาก ประกอบด้วย ชิ้นส่วนกะโหลกศีรษะ ฟันกราม กระดูกแขน กระดูกขา และกระดูกซี่โครง

3. เปลือกหอย พบเป็นจำนวนมากในลักษณะที่รวมอยู่เป็นกองและกระจัดกระจายอยู่ในบริเวณ ประกอบด้วย หอยสังข์กระโดด (หอยชักตีน) และหอยแครง[§] และหอยเลี้ยว (หอยหอม)

4. เศษภาชนะดินเผา เป็นชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดิน และชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อดินแบบมีพวย^{**} ซึ่งผลิตจากแหล่งเตาปะโอ แหล่งเตาท้องถิ่นในภาคใต้ (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 18) จำนวน 17 ชิ้น นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่งใต้ (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 17 – 19) จำนวน 7 ชิ้น และสมัยราชวงศ์หยวน (อายุราวพุทธศตวรรษที่ 19) ปะปนอยู่ด้วย จำนวน 1 ชิ้น

[†] กรมศิลปากร, ก่อนประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุมพร ระนอง ตรัง สตูล, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2534), 51 – 52.

[‡] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง, (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ, 2544), 123 – 126.

[§] กรวัศ สุธิยะรักษ์, “การวิเคราะห์ตัวอย่างเปลือกหอยที่ได้จากการขุดค้นที่ถ้ำหมอบีเยว จังหวัดกระบี่ 2551” (เอกสารการศึกษาเฉพาะบุคคล ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554), 37.

^{**} ธราพงศ์ ศรีสุชาติ, “เตาเผาโบราณชุมชนปะโอ,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 6, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542), 2560.

ภาพที่ 2 ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา แหล่งเตาปะโอ และเครื่องถ้วยจีน

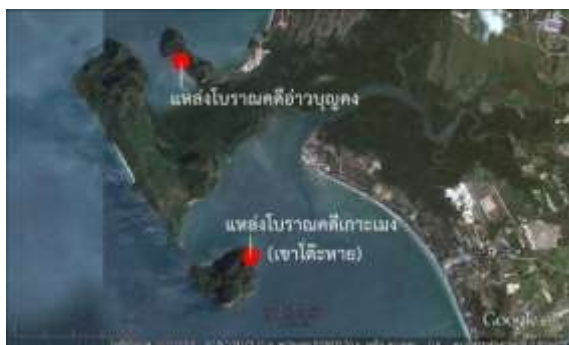
ภาพที่ 3 เครื่องถ้วยจีน (พุทธศตวรรษที่ 17 – 19)

การกำหนดอายุสมัยและตีความแหล่งโบราณคดี

จากการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมแหล่งโบราณคดี และหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี สันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง คงจะถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทางหรือเพื่อหลบลมมรสุมของคนเดินเรือในช่วงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว และในสมัยประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 16 – 19 อาจจะใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทางหรือเพื่อหลบลมมรสุม และยังอาจใช้เป็นที่พักพิงด้วย

2. แหล่งโบราณคดีเกาะเมง (เขาโต๊ะหยาย) ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ตัวแหล่งโบราณคดีเป็นเกาะตั้งอยู่กลางทะเลใกล้กับหาดปากเมง มีลักษณะเป็นภูเขาหินปูน มีโพรงถ้ำและเพิงผาที่เกิดจากการกระบวนการกัดกร่อนตามธรรมชาติ พื้นที่ภายในถ้ำเป็นบริเวณที่พบหลักฐานทางโบราณคดีกระจายอยู่ มีร่องรอยการลักลอบขุดทำลาย และถูกนำมากองวางรวมกันไว้และกระจายอยู่ตามซอกหินของโพรงถ้ำ⁺⁺

⁺⁺ กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต, รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีเกาะเมง หมู่ 4 ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง, โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี ปีงบประมาณ 2556, 1 – 3. (อัดสำเนา).

แผนที่ 3 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงสภาพที่ตั้งแหล่งโบราณคดีแก่งแง (เขาโต๊ะหยา)
ดัดแปลงจาก : โปรแกรม Google earth

หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบจำแนกประเภทได้ ดังนี้

1. ชิ้นส่วนโครงกระดูกมนุษย์ ซึ่งไม่อาจจะระบุจำนวนโครงกระดูกที่แน่นอนได้ มีสภาพแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ประกอบด้วย ชิ้นส่วนกะโหลกศีรษะ ฟันกราม และกระดูกซี่โครง เป็นต้น
2. เศษภาชนะดินเผา เป็นชิ้นส่วนของภาชนะดินเผาเนื้อดินที่ผลิตจากแหล่งเตาท้องถิ่นในภาคใต้ จำนวน 8 ชิ้น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผาเนื้อแกร่ง ผลิตจากแหล่งเตาบ้านเกาะน้อย เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย (ราวพุทธศตวรรษที่ 20 – 21) จำนวน 5 ชิ้น และแหล่งเตาสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (ราวพุทธศตวรรษที่ 20 – 21) จำนวน 1 ชิ้น เครื่องถ้วยลายครามเวียดนาม (ราวพุทธศตวรรษที่ 20 – 21) จำนวน 2 ชิ้น⁺⁺ นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หยวน (ราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20) จำนวน 1 ชิ้น^{ss}

ภาพที่ 4 เครื่องถ้วยสุโขทัย แหล่งเตาบ้านเกาะน้อย

⁺⁺ Louis Allison Cort, Regina Krah, Peter Lam, Morimoto Asako, Nguyen Dinh Chien, Trian Nguyen and Philippe Truong, *Vietnamese Ceramics : A Separate Tradition*, (Chicago : Art Media Resources with Avery Press, 1997), 132 – 140. Ibid, 151 -152.

^{ss} ดูเพิ่มเติม ปวีรรัต ธรรมาปริชากร, “ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการกำหนดอายุและแหล่งผลิตของเครื่องปั้นดินเผาจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย” (เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้ใหม่เกี่ยวกับการกำหนดอายุและแหล่งผลิตของเครื่องปั้นดินเผาจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย).

ภาพที่ 5 เครื่องถ้วยเวียดนาม (พุทธศตวรรษที่ 20 – 21)

การกำหนดอายุสมัยและตีความแหล่งโบราณคดี

จากการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมแหล่งโบราณคดี และหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี สันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีเกาะเมง คงจะถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทาง หรือเพื่อหลบหลุมรสมุขของคนเดินเรือในสมัยประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 21 อาจจะใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทางหรือเพื่อหลบหลุมรสมุข และยังอาจใช้เป็นที่พักพิงด้วย

3. แหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรง บ้านหยงสตาร์ ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ตัวแหล่งโบราณคดีเป็นเกาะขนาดเล็กตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำปะเหลียน ตัวเกาะแบ่งพื้นที่ได้เป็น 2 บริเวณ คือ ชายหาด และป่าชายเลน เกาะเหลาตรงเดิมชื่อ ปูเลา-ตะฮง เป็นภาษามลายู แปลว่า เกาะมะเขือ เดิมชาวประมงใช้เป็นที่พักพิง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2430 มีการสัมปทานส่งออกไม้พืนจากต้นแสมไปขายที่ป็นัง และสิงคโปร์ ซึ่งเกาะเหลาตรงมีต้นแสมและต้นโกงกางเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวจีนเข้ามาทำงานและสร้างบ้านพักอาศัยบนเกาะ^{***} แต่เมื่อมีผู้อาศัยมากขึ้นจึงเกิดความไม่สะดวกในการอุปโภคบริโภค ทำให้มีการอพยพย้ายมาอาศัยบนแผ่นดินใหญ่ทั่วเกาะพบเศษเครื่องถ้วยชามโองไหแตกกระจัดกระจาย ด้านท้ายเกาะมีศาลเจ้าชื่อ ศาลเจ้าทวดโต๊ะสีปูเต๊ะเป็นที่เคารพนับถือของผู้เดินเรือ หากเรือถูกคลื่นลมพายุ ชาวบ้านจะบนบานทวดโต๊ะสีปูเต๊ะแล้วจะปลอดภัย ปัจจุบันได้เชิญไปตั้งบนแผ่นดินใหญ่แล้ว

^{***} ดูเพิ่มเติม ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 12 ภูเก็ต, รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรง ตำบลท่าข้าม อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง, 2545. (อัดสำเนา); กาง หยงสตาร์, ปะเหลียนเมืองเก่าต้นหยงสตาร์ท่าเรือโบราณ, (อัดสำเนา)

แผนที่ 4 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงสภาพที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรง
ดัดแปลงจาก : โปรแกรม Google earth

หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบจำแนกประเภทได้ ดังนี้

1. เศษภาชนะดินเผา เป็นชิ้นส่วนของภาชนะดินเผาเนื้อดิน ผลิตจากแหล่งเตาท้องถิ่นในภาคใต้ จำนวน 6 ชิ้น นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจากต่างประเทศ ได้แก่ เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซิง (ราวพุทธศตวรรษที่ 21 – 25)⁺⁺⁺ เครื่องถ้วยจีนสมัยสาธารณรัฐ (ราวพุทธศตวรรษที่ 25) รวมจำนวน 169 ชิ้น และเครื่องถ้วยดัตช์หรือฮอลันดา (ราวพุทธศตวรรษที่ 24) จำนวน 9 ชิ้น

ภาพที่ 6 เครื่องถ้วยจีน (พุทธศตวรรษที่ 21 – 25)

⁺⁺⁺ ดูเพิ่มเติม Valenstein Suzanne G., *A Handbook of Chinese Ceramics*, Revised And Enlarged Edition (New York : The Metropolitan Museum of Art, 1975).

ภาพที่ 7 เครื่องถ้วยดัตช์พิมพ์ลาย (พุทธศตวรรษที่ 24)

2. เครื่องแก้ว เป็นภาชนะที่ทำจากแก้ว เช่น ชิ้นส่วนเหยือกน้ำ ขวดแก้วรูปทรงต่างๆ บางชิ้นมีตัวอักษรบ่งบอกแหล่งผลิตมีทั้งที่ในประเทศและนำเข้าจากต่างประเทศ เช่น ฮอลแลนด์ ญี่ปุ่น

ภาพที่ 8 ขวดแก้วรูปแบบต่างๆ

3. โลหะ ประกอบด้วย ชิ้นส่วนของเครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้านเรือนหรือในเรือ ปλοทกระสุน และเหรียญขนาดต่างๆ เช่น เหรียญกษาปณ์ไทย และเหรียญต่างประเทศซึ่งเป็นเหรียญสมัยพระราชนิเวศน์ตอเรีย ผลิตในระหว่าง พ.ศ. 2427 - 2444 (ค.ศ. 1884 - 1901) ด้านหนึ่งเป็นรูปพระราชนิเวศน์ตอเรีย และตัวอักษรภาษาอังกฤษ อีกด้านหนึ่งเป็นรูปเลข 1 และมีตัวอักษรภาษาอังกฤษ “STRAITS SETTLEMENTS” ด้านบนตัวเลขหนึ่ง และ “ONE CENT และปีที่ผลิต”⁺⁺⁺ สันนิษฐานว่า เป็นเหรียญที่ใช้ในการขายค้าแลกเปลี่ยนสินค้า

⁺⁺⁺ Paul Schiver, *Straits Settlements Queen Victoria Coins*, accessed March 25, 2015, available from <http://www.obsoletecoin.com/2013/02/straits-settlements-queen-victoria-coin.html>

ภาพที่ 9 เหรียญเงินรูปแบบต่างๆ

การกำหนดอายุสมัยและตีความแหล่งโบราณคดี

จากการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมแหล่งโบราณคดี และหลักฐานทางโบราณคดีที่พบ สันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรงถูกใช้งานในสมัยประวัติศาสตร์ โดยเป็นที่พักของคนที่เข้ามาทำสัมปทานถ่านไม้ และเป็นท่าเรือสำคัญแห่งหนึ่งของตัง ในราวพุทธศตวรรษที่ 23 – 25

4. แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 1 (บ้านพร้าว) ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ตัวแหล่งโบราณคดีตั้งอยู่บริเวณด้านทิศเหนือของเกาะลิบง และอยู่ห่างจากปากแม่น้ำตรัง ทางทิศตะวันตก ประมาณ 10 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบชายหาดปากคลองบ้านพร้าว^{sss} ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของรีสอร์ทเอกชน คำว่า “ลิบง” เป็นภาษามลายู แปลว่า ต้นเหลาชะโอน ส่วนคำว่า “ปุเลา หรือปูลู” แปลว่า เกาะ เมื่อนำมารวมกันจึงมีความหมายว่า เกาะที่มีต้นเหลาชะโอน แต่ก็มีผู้บอกว่าคำว่า “ตะ” ในภาษามลายูแปลว่า ไม่มี คำว่า เกาะตะลิบง จึงมีความหมายว่าเกาะที่ไม่มีต้นเหลาชะโอน ตามนิทานและตำนานท้องถิ่นได้กล่าวถึงเกาะลิบงไปในทางเดียวกันว่า เคยถูกปกครองโดยเจ้าชายจากเมืองเคดาห์ (ไทรบุรี) เพื่อผลประโยชน์ทางการค้า^{****} และพระยาแขกตั้งเมืองที่บ้านพร้าว ต่อมาได้ถูกพม่ายกทัพมาทำลายเกาะลิบงจนร้างไป ซึ่งต้นเค็ดของตำนานอาจมาจากพม่ายกทัพเข้าในสมัยรัตนโกสินทร์⁺⁺⁺⁺ และผู้นำชุมชนเกาะลิบงมีความสำคัญได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้ว่าราชการเมืองตรัง เพราะลิบงมีความโดดเด่น ทางด้านที่ตั้งท่าเรือ เป็นแหล่งรวบรวมและเก็บภาษีสินค้า และเป็นจุดนัดหมายแวะพักของการติดต่อ⁺⁺⁺⁺ ภายหลังเกาะลิบงถูกลดความสำคัญลง แต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ยังเป็นที่ตั้งของด่านภาษี^{ssss} จากการสัมภาษณ์พบว่า ในอดีตเคยมีเตาเผาถ่าน? ขนาดสูงประมาณ 2 เมตร สร้างด้วยอิฐประมาณ 7 เตา

^{sss} กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต, รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านพร้าว (เกาะลิบง) หมู่ 1 ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง, 2557. (อัดสำเนา)

^{****} สุวัฒน์ ทองหอม, ลิบงเมืองเก่า (กรณีศึกษาประวัติศาสตร์เกาะลิบง), 2541. (อัดสำเนา)

⁺⁺⁺⁺ รัตติยา สาและ, ผู้แปล, ชาแอรี สุลต่าน เมลาลัน (มลายู – ไทย ร่วมรบพม่าที่เมืองถลาง), (ม.ป.ท :ม.ป.ป.). (อัดสำเนา)

⁺⁺⁺⁺ ดูเพิ่มเติม จดหมายเมืองถลางถึงพราวนซิสท์ โลห์ (กรุงเทพ : จก.พันธ์ พับลิชชิ่ง, 2538. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายอ้วน สุระกุล 24 มิถุนายน 2538), 214.

^{ssss} คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตรัง, 71 – 72.

แต่จากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของคนงานก่อสร้าง ได้ไถเตาทั้งขณะปรับพื้นที่ทำรีสอร์ท ปัจจุบันเหลือเพียงหนึ่งเตาที่ถูกปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ และบริเวณชายหาดมีแนวกำแพงทำจากไม้เคี่ยม เชื่อว่าเป็นจวนเจ้าเมืองโบราณ และด้านตะวันตกเฉียงใต้ของแหล่งโบราณคดีเป็นพื้นที่กุโบร์เก่าที่เคยเป็นที่ฝังศพชาวมุสลิมที่เคยอาศัยในบริเวณนี้ก่อนที่ชาวจีนอพยพเข้ามา

แผนที่ 5 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงสภาพที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 1 (บ้านพร้าว)
ดัดแปลงจาก : โปรแกรม Google earth

หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบจำแนกประเภทได้ ดังนี้

1. ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ มีทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำอยู่ในสภาพแตกหักเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย จึงไม่อาจระบุประเภทของสัตว์ได้ชัดเจน สันนิษฐานว่า คนในสมัยนั้นอาจนำมาประกอบอาหาร

ภาพที่ 10 ตัวอย่างกระดูกสัตว์

2. เศษภาชนะดินเผา พบเศษภาชนะดินเผาเนื้อดิน ผลิตจากแหล่งเตาท้องถิ่นในภาคใต้ จำนวน 104 ชิ้น นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง (ราวพุทธศตวรรษที่ 21) จำนวน 1 ชิ้น **** เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิง (ราวพุทธศตวรรษที่ 23 – 25) และเครื่องถ้วยจีนสมัยสาธารณรัฐ (ราวพุทธศตวรรษที่ 25) จำนวนรวม 234 ชิ้น

**** ดูเพิ่มเติม บรรณานุกรม ธรรมาปริชากร, “เครื่องปั้นดินเผาจีนที่เป็นสินค้าออกที่ค้นพบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย” (เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเครื่องปั้นดินเผาจีนที่เป็นสินค้าออกที่ค้นพบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย).

ภาพที่ 11 เครื่องถ้วยจีน (พุทธศตวรรษที่ 23 – 25)

3. โลหะ ประกอบด้วยเครื่องมือเครื่องใช้ในบ้านเรือน เช่น ปลอกันัว มีด ตะปู กระสุน

ภาพที่ 140 เครื่องมือเครื่องใช้โลหะ

4. อื่นๆ ประกอบด้วย เศษอิฐผนังเตา และซีแร่ แสดงให้เห็นว่าพื้นที่บริเวณนี้ถูกใช้เป็นแหล่งผลิต
ถ่านไม้

ภาพที่ 12 ก้อนอิฐ ชิ้นส่วนผนัง และตะกรันจากเตาเผาถ่าน

การกำหนดอายุสมัยและตีความแหล่งโบราณคดี

จากการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมแหล่งโบราณคดี และหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี สันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 1 ถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทาง หรือเพื่อหลบลมมรสุมของคนเดินเรือและคนงานสัมปทานถ่านไม้ ในช่วงประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 24 – 25

5. แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 2 (บ้านบาตูปูเต๊ะ) บ้านบาตูปูเต๊ะ ต.เกาะลิบง อ.กันตัง จ.ตรัง ตัวแหล่งโบราณคดีตั้งอยู่บริเวณด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของปากแม่น้ำตรัง ห่างประมาณ 15 กิโลเมตร มีลักษณะเป็นพื้นที่ป่าและพื้นที่ชายหาดมีน้ำทะเลท่วมถึงตามเวลาน้ำขึ้นน้ำลง

แผนที่ 6 ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงสภาพที่ตั้งแหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 2 (บ้านบาตูปูเต๊ะ)

ดัดแปลงจาก : โปรแกรม Google earth

หลักฐานทางโบราณคดี ที่พบจำแนกประเภทได้ มีดังนี้

เศษภาชนะดินเผา เป็นเครื่องถ้วยจีน สมัยราชวงศ์หมิง (ราวพุทธศตวรรษที่ 21) จำนวน 126 ชิ้น

ภาพที่ 13 เครื่องถ้วยจีน พุทธศตวรรษที่ 21

การกำหนดอายุสมัยและตีความแหล่งโบราณคดี

จากการวิเคราะห์ตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมทางโบราณคดี และหลักฐานที่พบในแหล่งโบราณคดี สันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 2 คงจะเป็นเส้นทางเดินเรือในอดีต เนื่องจากตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำตรัง ซึ่งเป็นเส้นทางเข้าสู่พื้นแผ่นดิน อาจใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทางหรือเพื่อหลบหลุมรุมของคนที่เดินเรือ ในสมัยประวัติศาสตร์ ราวพุทธศตวรรษที่ 21

ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งโบราณคดีชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะกับชุมชนโบราณในดินแดนของจังหวัดตรัง

ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งโบราณคดีชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะกับชุมชนโบราณในดินแดนของจังหวัดตรังสามารถแบ่งความสัมพันธ์ตามช่วงเวลาได้ ดังนี้

1. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในช่วงเวลา 4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว เป็นช่วงที่ระดับน้ำทะเลเริ่มปรับตัวลดลงจนมีระดับใกล้เคียงกับปัจจุบัน แม้ว่าจะระดับน้ำทะเลจะยังไม่คงที่⁺⁺⁺⁺ แต่พบการกระจายตัวของแหล่งโบราณคดีเกือบทั่วทั้งจังหวัดตรัง โดยส่วนใหญ่แหล่งโบราณคดีตั้งอยู่ในพื้นที่สูงหรือภูเขาและเป็นพื้นที่ที่น้ำท่วมไม่ถึง โดยแหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคงน่าจะมีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีเขาแบนะ แหล่งโบราณคดีเขาเจ้าไหม และแหล่งโบราณคดีเขาน้ำพราย ซึ่งพบภาพเขียนสีที่มีลักษณะคล้ายกัน โดยสามารถกำหนดอายุได้จากโบราณวัตถุที่พบจากแหล่งโบราณคดีเขาน้ำพราย เช่น ขวานหินขัดมีป่า และชิ้นส่วนหม้อสามขา ซึ่งสามารถกำหนดอายุสมัยได้ในช่วงก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ (4,000 – 2,000 ปีมาแล้ว)

ภาพที่ 14 ภาพเขียนสีจากแหล่งโบราณคดีเขาแบนะ

2. สมัยประวัติศาสตร์ สามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาย่อยได้ ดังนี้

พุทธศตวรรษที่ 16 – 21 แหล่งโบราณคดีที่พบหลักฐานทางโบราณคดีในบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง แหล่งโบราณคดีเกาะเมง (เขาโต๊ะหาย) และแหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 2 (บ้านบาตูปูเต๊ะ) แต่ไม่ปรากฏหลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณคดีที่พบภายในดินแดนของจังหวัดตรัง

⁺⁺⁺⁺ ดูเพิ่มเติม สีน สีนสกุล และคณะ, การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน, (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.); อมรา ศรีสุชาติ, สายรากภาคใต้ : ภูมิทัศน์ ภูมิทัศน์ จิตทัศน์, (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544).

พุทธศตวรรษที่ 23 – 25 แหล่งโบราณคดีที่พบหลักฐานทางโบราณคดีบริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีเกาะลิบง 1 (บ้านพร้าว) และแหล่งโบราณคดีเกาะเหลาตรง แหล่งโบราณคดีทั้ง 2 แห่งตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำตรัง และแม่น้ำปะเหลียน ตามลำดับ ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สำคัญของจังหวัดตรัง ในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น โดยเป็นจุดพักเรือที่สำคัญแห่งหนึ่ง สำหรับหลบลมมรสุมหรือพักแรมค้างคืนในการเดินทางระหว่างปีนัง – ภูเก็ต และเป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังเมืองนครศรีธรรมราช โดยพบว่าหลักฐานที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งโบราณคดีในดินแดนของจังหวัดตรัง ได้แก่ แหล่งโบราณคดีวัดถ้ำพระพุทธรูป ซึ่งเป็นศาสนสถานประเภทถ้ำ ที่พบหลักฐานประเภทเครื่องถ้วยจีน

ภาพที่ 16 พระพุทธรูปและเครื่องถ้วยจีนจากวัดถ้ำพระพุทธรูป

จากการวิจัยพบว่า จังหวัดตรังมีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงถึงการใช้พื้นที่ของมนุษย์ในอดีต บริเวณชายฝั่งทะเลและหมู่เกาะ ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ โดยแหล่งโบราณคดีที่พบมีความสำคัญ เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์แวดล้อมของแหล่งโบราณคดีเอื้อต่อการถูกใช้เป็นที่พักชั่วคราวระหว่างการเดินทางหรือเพื่อหลบลมมรสุมของคนเดินเรือ ตลอดจนเป็นท่าเรือนำเข้าและส่งออกสินค้าระหว่างจังหวัดตรังกับต่างประเทศ และแหล่งโบราณคดีบางแหล่งยังถูกใช้เป็นสถานที่ฝังศพด้วย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรรณ สุทธิรักษ์. “การวิเคราะห์ตัวอย่างเปลือกหอยที่ได้จากการขุดค้นที่ถ้ำหมอยเขียว จังหวัดกระบี่ 2551”

เอกสารการศึกษาเฉพาะบุคคล ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

กรมศิลปากร. ก่อนประวัติศาสตร์ภาคใต้ ชุมพร ระนอง ตรัง สตูล. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2534.

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีเกาะเมง หมู่ 4 ตำบลไม้ฝาด

อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี ปีงบประมาณ 2556. (อัดสำเนา)

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีอ่าวบุญคง ตำบลไม้ฝาด

อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง. โครงการสำรวจแหล่งโบราณคดี ปีงบประมาณ 2556. (อัดสำเนา)

กลุ่มโบราณคดี สำนักศิลปากรที่ 15 ภูเก็ต. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านพร้าว (เกาะลิบง)

หมู่ 1 ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. 2557. (อัดสำเนา)

กาจ หยงสตาร์. ปะเหลียนเมืองเก่าต้นหยงสตาร์ท่าเรือโบราณ. ม.ป.ท. : ม.ป.ป. (อัดสำเนา)

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ

ภูมิปัญญา จังหวัดตรัง. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ, 2544.

จดหมายเหตุเมืองถลางถึงฟรานซิสโก. กรุงเทพฯ : หจก.พันธ์ พับบลิชซิง, 2538. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
นายอ้วน สุระกุล 24 มิถุนายน 2538.

ธราพงศ์ ศรีสุชาติ. “เตาเผาโบราณชุมชนปะโอ,” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้ เล่ม 6. กรุงเทพฯ :

มูลนิธิ สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542.

ปวีรพร ธรรมาปริชากร. “ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการกำหนดอายุและแหล่งผลิตของเครื่องปั้นดินเผาจีนที่พบจาก
แหล่งโบราณคดีในประเทศไทย” (เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการความรู้ใหม่เกี่ยวกับ
การกำหนดอายุและแหล่งผลิตของเครื่องปั้นดินเผาจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย).

ฝ่ายวิชาการ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 12 ภูเก็ต. รายงานการสำรวจแหล่งโบราณคดี
เกาะเหลาตรง ตำบลท่าข้าม อำเภอบะเหลียน จังหวัดตรัง. 2545. (อัดสำเนา)

รัตติยา สาและ, ผู้แปล. ชาแอร สุลต่าน เมลาลัน (มลายู – ไทย ร่วมรพบมาที่เมืองถลาง). ม.ป.ท. :ม.ป.ป.
(อัดสำเนา)

สิน สินสกุล และคณะ. การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน. ม.ป.ท. : ม.ป.ป.

สุวัฒน์ ทองหอม. ลิบงเมืองเก่า (กรณีศึกษาประวัติศาสตร์เกาะลิบง). 2541. (อัดสำเนา)

อมรา ศรีสุชาติ. สายรากภาคใต้ : ภูมิทัศน์ รูปลักษณ์ จิตลักษณ์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.), 2544.

ภาษาต่างประเทศ

Louis Allison Cort, Regina Krah, Peter Lam, Morimoto Asako, Nguyen Dinh Chien, Trian Nguyen
and Philippe Truong. Vietnamese Ceramics : A Separate Tradition. Chicago : Art Media
Resources with Avery Press, 1997.

Paul Schiver. Straits Settlements Queen Victoria Coins. accessed March 25, 2015, available from
<http://www.obsoletecoin.com/2013/02/straits-settlements-queen-victoria-coin.html>

Valenstein Suzanne G.. A Handbook of Chinese Ceramics. Revised And Enlarged Edition.
New York : The Metropolitan Museum of Art,1975.